

İŞSİZLİK ve MADEN MÜHENDİSLİĞİ ALANINDAKİ İŞSİZLİĞE KISA BİR BAKIŞ

1 – GİRİŞ ve TANIM

İşsizlik genel anlamıyla insan kaynaklarının kısmen atıl kalması, kalkınma hızında yavaşlama eğilimini ifade etmektedir. Bir başka tanımla, çalışmaya hazır olanlarla halen bir işte çalışanlar arasındaki fark olarak da ifade edilebilir. İşsiz sayılabilmek için Uluslararası Çalışma Örgütüne göre aktif olarak iş aramak gerekmektedir.

2001 kriziyle birlikte işsizlik Türkiye'nin en önemli ekonomik ve toplumsal sorunu haline gelmiştir. 1980'li yıllarda, ithal ikame stratejilerinden dışa açık büyüme politikalarına dönülse birlikte dış dünyaya entegrasyonla eşzamanlı olarak artmaya başlayan işsizlik 1990'lı yıllarda daha da yüksek düzeylere ulaşmıştır. Ülkemizde özellikle 2001 kriziyle birlikte işsizlikte tam bir patlama yaşanmıştır. Öyle ki iki yıl gibi kısa sürede genel işsizlik oranı % 6.6'dan % 10.3'e, tarımda işsizlik % 9.3'ten % 15'e çıkmıştır. O tarihten günümüze de işsizlikte kayda değer bir azalma olmamıştır.

İşsizlik salt ekonomik bir sorun olmanın ötesinde, toplumsal ve kişisel içerimleri de olan çok yönlü bir olgudur. Emeğin öteki üretim etmenlerinden farklı özellikler taşıması, insanın üretici gücünü simgelemesi, sermaye karşısındaki zayıf yönleri ve onun işsiz kalmasının beraberinde getireceği toplumsal sonuçlar işsizliğin önemli bir toplumsal sorun oluşturmaya yol açmaktadır. Bu toplumsal sorunun tek tek işsiz kalan bireyler üzerindeki yansımaları da, olgunun kişisel boyutlarını içermektedir. İstihdamda işsizlik, ya da bir işte çalışır görünürken işsiz olanların sorunu, kendisini düşük gelir, yoksulluk ve çalışmasına rağmen asgari bir gelir sağlayamama şeklinde göstermektedir.

ILO'nun onadığı ve önerdiği işsizlik tanımı ise; Belirli bir gün ya da hafta zarfında, belirli bir yaş kümesinin üzerinde bulunan aşağıdaki kategorilere giren kişiler işsiz kabul edilirler;

1. İş akdi sona erdiğinden, ya da geçici olarak tatil edildiğinden dolayı istihdama elverişli konuma giren, herhangi bir işe sahip olmayan ve ücretli bir iş arayanlar,
2. Daha önce hiçbir zaman istihdam edilmemiş olan ya da önceki statü durumu itibarıyla bağımlı olmayan, veya emekli edilmiş ancak belirli bir dönem için çalışmaya elverişli olan kişiler,
3. Belirli bir döneme nazaran gelecek bir tarihte yeni bir işe başlama konusunda anlaşma yapmış olup da, halen bir işe sahip olamayan ve çalışmaya elverişli olan kişiler,
4. Geçici ve belirsiz bir süreyle ve kendilerine herhangi bir ödeme yapılmadan tensikata tabi olan kişilerdir.

Bugün yüksek işsizlik düzeyi ülkemizi Avrupa Birliği'nde Polonya ve Slovakya'dan sonra tarım sektörü dışında en yüksek işsizliğe sahip bir konuma getirmiştir. AB yolunda özelde serbest dolaşımın, genelde ise tam üyeliğin önündeki en büyük engeli oluşturan yüksek işsizlik, kayıt dışı istihdam ve istihdam vergilerindeki yükseklik nedeniyle çözümü de aynı ölçüde zor bir konu olmaya devam etmektedir. Dolayısıyla işsizlikle mücadelede siyasal ve toplumsal irade işsizliği azaltmak için önkoşullardan biriyse de yeterli değildir. Yanısıra işsizliğin nedenlerinin doğru tanımlanıp, etkili niyet ve önlemlerin de devreye sokulması olmazsa olmaz koşullardan biridir.

Tablo 1 - Yıllara Göre Türkiye'de Nüfus, İşgücü ve İstihdam (1994-2004)

YILLAR	Nüfus (*)	Yıllık Nüfus Artış Hızı(**)	İşgücü (bin kişi)	İstihdam (bin kişi)	15 yaş ve üstü nüfus	İşgücüne katılım oranı (%)
1994	60,417	18.5	21,176	19,400	38,815	54.6
1995	61,532	18.3	21,500	19,892	39,797	54.0
1996	62,667	18.1	21,803	20,386	40,791	53.5
1997	63,823	17.9	21,824	20,360	41,808	52.2
1998	65,001	17.5	22,339	20,872	42,821	52.3
1999	66,200	17.1	23,186	21,413	43,819	52.9
2000	67,421	16.6	22,031	20,579	44,765	49.2
2001	68,529	16.1	22,269	20,367	45,702	48.7
2002	69,626	15.7	23,818	21,354	48,041	49.6
2003	70,712	15.3	24,739	21,147	49,022	50.5
2004	71,789	----	25,265	22,875	49,944	50.6

Kaynak: (*) DİE, 2002:47 ve T.C.Maliye Bakanlığı, 2004:61. (bin kişi)

(**) DİE, (www.nkg.die.gov.tr/goster.asp, Erişim: 23.01.2005) ve TÜSİAD, 2004b:33. (binde)

İşsizliğin nedenleri ve çözümü yönünde uygulanması gereken stratejiler konusunda görüş birliği olmaması, işsizlikle mücadelede elde edilen başarıların sınırlı kalması yada doğrudan başarısızlığa da zemin hazırlamaktadır. Her ülkenin ve dolayısıyla toplumun kendisine özgü paylaşım, dayanışma, kalkınma ve gelişme politikaları sorunun çözümünde doğrudan-dolaylı etkiler yaratmaktadır.

2 - İŞSİZLİĞİN NEDENLERİ

Yaşadığımız ekonomik-siyasal sistemin yani kapitalizmin kendine özgü yasaları vardır. Kapitalizmde esas olan herkese iş olanağı yaratmak değil, tam tersine mümkün olduğunca önemli oranda bir işsiz kitlesinin varlığını her zaman yedekte tutmaktır. Çünkü, kapitalizmin temel kurallarından biri işsizliğin mutlaka olması gerekliliği üzerine inşa edilmiştir. Nedeni ise oldukça basittir. Çünkü, yedek işgücü olan bu işsizler, kapitalizmin duraklama ve ortalama refah dönemlerinde işçi sınıfını baskı altında tutar, aşırı üretim ve refah dönemlerinde onların isteklerini dizginler. Çünkü, genel ücret hareketleri, tamamıyla, yedek sanayi ordusunun genişleme ve daralmasıyla düzenlenir ve bu da sınıai çevrimin devresel değişmelerine uygun olarak meydana gelir.

İşsizlik, birikimin ya da kapitalist temele dayanan zenginliğin gelişmesinin zorunlu bir ürünü olduğu gibi, tersine olarak, işsizlik, kapitalist birikimin kaldırıcı ve hatta üretim biçiminin varlık koşulu haline gelir. İşsizler, her an el altında bulunan yedek bir sanayi ordusu oluşturur ve bu ordu sermayeye aittir. Çünkü, bu işsizler, sömürülmeye hazır bir insan kitlesi yaratır. Dolayısıyla "...işsiz ile işçi arasındaki, işsiz ile işsiz arasındaki bu rekabet" sistemin en etkili araçlarından biridir.

Teknolojinin, girdiği her alan, emeğin üretkenliğindeki yükselme ve yoğunluğun artış derecesine bağlı olarak, işçilerin bir kısmını sürekli bir şekilde fazlalık haline getirerek işsizler ordusunun saflarına katar. Bir yandan işçi sınıfının çalışan kesiminin aşırı çalışması yedek ordunun saflarını şişirirken, öte yandan da bu yedek ordunun rekabet yoluyla çalışanlar üzerindeki artan baskısı, bunları, aşırı çalışmaya boyun eğmek ve sermayenin diktası altına girmek zorunda bırakır. İşçi sınıfının bir kesiminin aşırı-çalışmayla diğer kesimi zorunlu bir işsizliğe mahkum eder.

İşsizlik olgusu, bugün bir "sorun" olarak en çok ülke yöneticilerini ve kapitalistleri ilgilendiriyor görünse de ne var ki bu görüntü gerçeği yansıtmaz. Çünkü, ne yöneticilerin ne de kapitalistlerin işsizlikten bir sıkıntıları vardır. Tersine onlar için işsizlik iştahlarını kabartan, emek gücünün sömürü olanaklarını arttıran, hem işçileri hem de işsizleri kontrol altında tutan önemli bir kontrol mekanizmasıdır; öyle olduğu için de sermaye ve onun adına devlet yönetenler, işsizlerin haline karşı da vurdumduymazdır. Bu nedenle kapitalistlerin sıkça dile getirdikleri "Hepimiz aynı gemideyiz" söylemi tam bir iki yüzlülükten başka bir şey değildir.

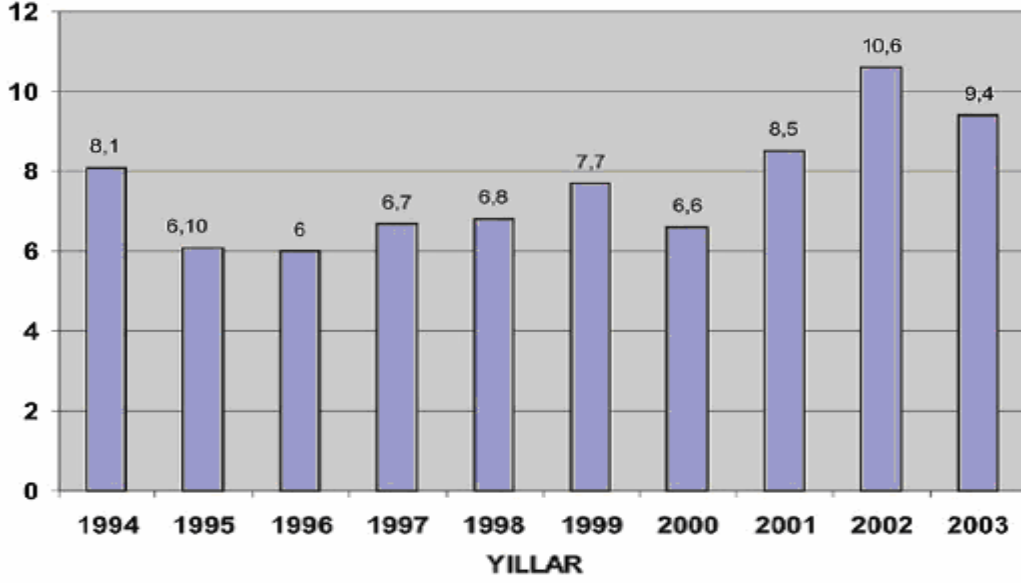
Çalışma gücü ve isteğine sahip olup iş bulamayanların yada sahip oldukları işten kendi iradesi dışında ayrılanların işsiz kalma nedenleri çeşitlilik göstermektedir. Teknolojide yaşanan hızlı değişimin yanı sıra çalışma hayatının eskiye oranla daha sık ve büyük değişimler göstermesi özellikle bazı çalışan gruplarının işsiz kalma riskini arttırmıştır.

Meslek eğitimi almamış kişilerin iş bulamama ve işsiz kalma oranları artmaktadır. Eğitim düzeyi düşük olanların yanı sıra kadın iş gücünün çok düşük nitelikteki işlerde çalışmaları, daha az mobilite gösterebilmeleri gibi nedenlerle iş piyasasında dezavantajlı bir konumda yer aldıkları görülmektedir.

Bu yapısal işsizlik nedenleri yanında, işe karşı değişen tutum, işe güdülenmede yaşanan sorunlar ve bireysel nitelikli nedenlerinde işsizliğe yol açtığı görülmektedir. Günümüzde gelişmiş ülkelerde yer alan işsizlik sigortasının işsiz kalmayı cazip hale getirip getirmediği zaman zaman tartışmalara yol açmaktadır. Ancak araştırmalar isteğe bağlı işsizliğin çok az görüldüğünü ortaya koymaktadır.

ABD-İngiltere gibi ülkelerde işsizlik oranının düşük olması daha esnek işgücü piyasalarına sahip olmalarına bağlanırken, düşük işsizliğin bedelinin de yüksek gelir eşitsizliği olduğu savunulmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde işsizlik sorunu daha çok tarım ağırlıklı ekonomiden sanayi ve hizmet ağırlıklı ekonomiye geçişin yarattığı değişimlerin bir ürünü olarak ortaya çıkmakta. Nüfus artışı ve tarımda işgücü göçü tarım dışında yüksek düzeyde istihdam yaratılmasını gerekli kılmaktadır. Bu anlamda ülkemizdeki işsizlik sorununun baslıca nedenlerinin geçiş ekonomisinin(dönüşüm) güçlükleri ve işgücü piyasasının rijitliği(katılığı) olduğu belirtilmektedir.

Grafik 1 - Türkiye’de Yıllar İtibarı İle İşsizlik Oranları

Ülkemizde hızlı nüfus artışı giderek yavaşlamasına rağmen devam etmektedir. Son nüfus sayımında artış oranı % 1,8 olarak tespit edilmiştir. Bu göreceli de olsa yüksek oranlı bir artışı ifade etmekte, üstelik önümüzdeki 20-25 yıllık zaman zarfında azalarak da olsa devam edeceği tahmin edilmektedir. Kaldı ki tarımsal nüfusun tarım dışı sektörlerimize aktarılması da ülkemiz istihdam yapısında sorunlar yaratmaya aday bir gelişme olarak karşımıza çıkabilecektir. Kalkınma sürecinde Tarım sektöründe verimlilik artışlarına paralel olarak istihdam azalması yaşanması kaçınılmaz görünmektedir.

Gençlerin bir bölümü eğitim süreci sonunda tarımdan kopmakta, yetişkinlerin bir bölümü kırsaldan kopmadan tarım dışı etkinliklere yönelmekte yada aileler halinde kırdan kente niteliksiz göç yaşanmaktadır. Dolayısıyla bugün tarım kökenli istihdamın büyüklüğü kalkınma düzeyimizin üzerinde seyretmekte, toplam istihdamın % 30-34'lük bölümü sektörde gerçekleştirilmektedir. Oysa bu oran gelişmiş ülkelerde % 5'in altında seyretmektedir. AB'nin diğer ülkelere oranla ekonomisi geri sayılan Yunanistan, Polonya gibi ülkelerinde bile % 10-20 arasında değişmektedir.

Bununla birlikte ülkemizde son yıllarda tarımsal istihdamda sınırlı da olsa gerileme görülmektedir. Buna karşılık kentlerdeki işgücü durumu istihdam dengesizliğini sergilemektedir. Kentlerde her 100 kadından sadece 19'u işgücüne dahildir. Üniversite düzeyinde katılım % 70 ile AB ortalamasına(% 85) yakın çıkarken, lise düzeyinde % 30 ile AB ortalaması olan % 65'in oldukça altında kalmaktadır.

Tablo 2 - İşgücü ve İstihdam (bin kişi)

	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991
Nüfus	44.439	45.540	46.688	47.864	49.070	50.307	51.433	52.561	53.715	54.894	56.156	57.262
Faal Nüfus	-	-	-	-	-	-	-	-	33.746	34.315	35.601	36.869
İşgücü	-	-	-	-	-	-	-	-	19.391	19.930	20.150	21.010
İstihdam Edilenler	16.523	16.664	16.837	17.004	17.260	17.547	17.865	18.268	17.754	18.222	18.539	19.288
Tarım	8.960	8.953	8.924	8.895	8.866	8.837	8.813	8.786	8.249	8.639	8.691	9.212
Madencilik	197	192	196	196	200	224	230	230	229	184	193	176
Sanayii	2.150	2.163	2.229	2.304	2.356	2.440	2.477	2.552	2.550	2.635	2.625	2.736
Elektrik, gaz ve su	44	46	51	52	56	59	64	65	27	27	26	22
İnşaat	913	914	918	921	952	979	1.034	1.097	1.012	942	892	975
Ticaret	1.465	1.531	1.575	1.624	1.703	1.780	1.899	2.044	2.029	2.041	2.154	2.190
Ulaştırma	626	640	649	661	682	705	738	772	778	829	816	821
Mali Kurumlar	350	355	358	360	371	380	388	414	428	440	416	432
Diğer Hizmetler	1.818	1.870	1.937	1.991	2.074	2.143	2.222	2.308	2.452	2.484	2.725	2.725
İşsiz	1.487	1.305	1.296	1.452	1.452	1.377	1.570	1.699	1.637	1.709	1.611	1.722

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Nüfus	58.374	59.491	60.612	61.737	62.873	64.015	65.157	66.293	67.420	68.529	69.626	70.712
Faal Nüfus	37.984	38.957	40.038	41.175	42.243	43.299	44.295	45.311	46.211	47.158	48.041	48.912
İşgücü	21.264	20.314	21.876	22.286	22.697	22.755	23.385	23.878	23.078	23.491	23.818	23.640
İstihdam Edilenler	19.459	18.499	20.006	20.586	21.194	21.204	21.778	22.048	21.581	21.524	21.354	21.147
Tarım	8.718	7.861	8.812	9.080	9.259	8.837	9.039	8.856	7.769	8.089	7.458	7.165
Madencilik	159	135	180	154	164	159	147	134	82	98	120	83
Sanayii	2.949	2.706	3.012	3.027	3.237	3.445	3.463	3.555	3.638	3.582	3.731	3.664
Elektrik, gaz ve su	48	101	102	114	86	111	112	94	91	95	103	100
İnşaat	1.049	1.238	1.208	1.238	1.298	1.320	1.324	1.364	1.364	1.110	958	965
Ticaret	2.377	2.412	2.537	2.717	2.736	2.896	2.994	3.204	3.817	3.737	3.980	4.052
Ulaştırma	875	932	894	878	907	907	968	952	1.068	1.034	1.004	1.022
Mali Kurumlar	474	429	479	482	507	527	544	580	709	697	697	737
Diğer Hizmetler	2.812	2.685	2.782	2.897	3.001	3.003	3.186	3.309	3.044	3.083	3.303	3.359
İşsiz	1.805	1.814	1.870	1.700	1.502	1.551	1.606	1.829	1.497	1.967	2.464	2.493

Tablo 3 – İşgücü ve İstihdam (Yüzde Değişme)

	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991
Nüfus	-	2,48	2,52	2,52	2,52	2,52	2,24	2,19	2,20	2,19	2,30	1,88
Faal Nüfus	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1,69	3,75	-6,18
İşgücü	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2,78	1,10	-0,17
İstihdam Edilenler	-	0,85	1,04	0,99	1,51	1,66	1,81	2,26	-2,81	2,64	1,74	-0,18
Tarım	-	-0,08	-0,32	-0,32	-0,33	-0,33	-0,27	-0,31	-6,11	4,73	0,60	-0,23
Madencilik	-	-2,54	2,08	0,00	2,04	12,00	2,68	0,00	-0,43	-19,65	4,89	-8,81
Sanayii	-	0,60	3,05	3,36	2,26	3,57	1,52	3,03	-0,08	3,33	-0,38	-0,11
Elektrik,gaz ve su	-	4,55	10,87	1,96	7,69	5,36	8,47	1,56	-58,46	0,00	-3,70	-15,38
İnşaat	-	0,11	0,44	0,33	3,37	2,84	5,62	6,09	-7,75	-6,92	-5,31	7,85
Ulaştırma	-	2,24	1,41	1,85	3,18	3,37	4,68	4,61	0,78	6,56	-1,57	-0,32
Ticaret	-	4,51	2,87	3,11	4,86	4,52	6,69	7,64	-0,73	0,59	5,54	0,37
Mali Kurumlar	-	1,43	0,85	0,56	3,06	2,43	2,11	6,70	3,38	2,80	-5,45	3,35
Diğer Hizmetler	-	2,86	3,58	2,79	4,17	3,33	3,69	3,87	6,24	1,31	9,70	-2,50
İşsiz	-	-12,20	-0,70	12,02	-0,01	-5,17	14,03	8,23	-3,65	4,40	-5,73	-0,06

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Nüfus	1,94	1,91	1,88	1,86	1,84	1,82	1,78	1,74	1,70	1,64	1,60	1,56
Faal Nüfus	3,02	2,56	2,77	2,84	2,59	2,50	2,30	2,29	1,99	2,05	1,87	1,81
İşgücü	1,21	-4,47	7,69	1,87	1,84	0,26	2,77	2,11	-3,35	1,79	1,39	-0,75
İstihdam Edilenler	0,89	-4,93	8,15	2,90	2,95	0,05	2,71	1,24	-2,12	-0,26	-0,79	-0,97
Tarım	-5,36	-9,83	12,10	3,04	1,97	-4,56	2,29	-2,02	-12,27	4,12	-7,80	-3,93
Madencilik	-9,66	-15,09	33,33	-14,44	6,49	-3,05	-7,55	-8,84	-38,81	19,51	22,45	-30,83
Sanayii	7,79	-8,24	11,31	0,50	6,94	6,43	0,52	2,66	2,33	-1,54	4,16	-1,80
Elektrik,gaz ve su	118,18	110,42	0,99	11,76	-24,56	29,07	0,90	-16,07	-3,19	4,40	8,42	-2,91
İnşaat	7,59	18,02	-2,42	2,48	4,85	1,69	0,30	3,02	0,00	-18,62	-13,69	0,73
Ticaret	8,54	1,47	5,18	7,09	0,70	5,85	3,38	7,01	19,13	-2,10	6,50	1,81
Ulaştırma	6,58	6,51	-4,08	-1,79	3,30	0,00	6,73	-1,65	12,18	-3,18	-2,90	1,79
Mali Kurumlar	9,72	-9,49	11,66	0,63	5,19	3,94	3,23	6,62	22,24	-1,69	0,00	5,74
Diğer Hizmetler	3,19	-4,52	3,61	4,13	3,59	0,07	6,09	3,86	-8,01	1,28	7,14	1,70
İşsiz	4,82	0,50	3,09	-9,09	-11,65	3,26	3,55	13,89	-18,15	31,40	25,27	1,18

Lise ve üniversite eğitimi olan kesimde her 100 kadından 10 kişi istihdamda kendine yer alabilmektedir (AB ortalaması % 45). Bu alanda ülkemiz AB ülkelerinin tümünün gerisinde yer almaktadır. Eğitim düzeyi düştükçe işgücüne katılım da düşmektedir. Bununla birlikte ülkemiz örneğinde kadınların genel istihdamdaki payı son yıllarda artış göstermiş ve ortalama % 25'lere kadar çıkmıştır.

1990-2000 yılları arasında tarım dışı toplam işgücü arzının ortalama artışı % 2.4 olurken, 2000-2010 yılları arasında % 3'e ulaşması beklenmektedir. Tarım dışı işgücü toplamının 17 milyon civarında olduğu düşünüldüğünde istihdam alanında her yıl 550-600 bin kişiye iş yaratılma zorunluluğu bulunmaktadır. Aksi takdirde işsizliğin daha da artması ve istihdamda gerileme yaşanması kaçınılmaz olacaktır.

İşgücü arzı üzerinde ekonomik konjonktürün önemli etkisi bulunmakta. Bu süreçte ekonomik daralma sonucunda ortaya çıkan işsizlik artışı sonucunda bir kısım işsiz iş bulma umudunu yitirerek işgücü piyasasının dışına çıkmış ve işgücü sayısı gerilemiştir.

Bu tespit, son ekonomik krizin yaşandığı 2001 yılında açıkça yaşanmıştır. Kriz yılının ardından 2002 yılında tarım dışı kadın işgücünde % 15 gibi önemli bir büyüme görülmüştür. Ancak 2002 yılında ekonominin % 7 büyümesine rağmen işsizlik oranının % 12.7'den % 15'e çıkması büyük ölçüde konjonktürel işgücü artışından kaynaklanmıştır. Talep bazında ise 2001 yılında ekonomik daralmayla birlikte istihdamda da düşüş meydana gelmiştir. Ekonomi % 7'ye yakın küçülürken, istihdam da % 2.4 azalmıştır. Dolayısıyla işsizlikte ilk sıçrama % 9.3'ten % 12.7'ye büyük ölçüde bu küçülmeden kaynaklanmıştır. İşten çıkarmanın maliyetli olduğu orta ve büyük firmalarda istihdam bir ölçüde korunmuştur. Bu nedenle 2002 yılı büyümesinin yeni istihdam yaratmakta sınırlı etkisi olmuştur.

3 - YABANCI MÜHENDİSLİK-MİMARLIK HİZMETLERİ ve HİZMETLERİN SERBEST DOLAŞIMI

4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun 27.02.2003 tarihinde TBMM 'de kabul edilerek yürürlüğe girmiştir. Anılan kanunun ilgili maddelerine göre, Türkiye' de mesleğini icra etmek için gelen yabancı mimar ve mühendislerin çalışma izinleri, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı ile TMMOB'nin görüşü alındıktan sonra Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nca verileceği hükme bağlanmıştır. Ancak söz konusu "Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı", ile Yürürlükteki yasa ve bağlı yönetmeliklerin içeriği tamamen değiştirilmektedir.

Söz konusu tasarı ile; Yabancı mimar ve mühendisler hakkında 6235 sayılı TMMOB Yasasının ve 3458 sayılı Mühendislik ve Mimarlık Hakkında Yasasının uygulanmayacağını, mühendislerin %25'i işsiz olan ülkemizin kapılarının, akademik ve mesleki yeterliliği kanıtlanmamış yabancı mimar ve mühendislere; hiçbir kısıtlama olmaksızın sonuna kadar açık olduğunu söylemektedir. Mühendislik mesleğinin icrası için aranan koşullar, yabancı-yerli ayrımı yapılarak düzenlenemez. Yurttaşların aleyhine ve eşitlik ilkesine aykırı olan bu tasarının ne bilim karşısında ne de hukuk karşısında savunulabilir bir yönü bulunmamaktadır.

Ülkemiz mühendisleri karşısında yabancı mühendislere ayrıcalık getiren, haksız rekabet ortamı yaratan, meslek kuruluşlarının denetimini ortadan kaldıran, denetimsiz, kuralsız hizmet sunumunu öngören, yabancı mühendislerin akademik ve mesleki yeterlilik kriterleri aranmaksızın, karşılıklılık ilkesi gözetilmeksizin Ülkemizde serbestçe hizmet sunmalarına olanak tanıyan bu düzenlemenin kabulü mümkün değildir.

Hizmet Ticareti Genel Anlaşması (GATS); 1947 yılında imzalanan, Tarifeler ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) kapsamında, Uruguay Görüşme Turu'nda GATT'a dahil edilmiş ve 1995 tarihinde resmi olarak faaliyete geçirilen Dünya Ticaret Örgütü bünyesine aktarılmış olan hizmet ticaretini düzenleyen ilk çok taraflı anlaşmadır. Dünya Ticaret Örgütü'nün 1995 yılı başında resmi olarak kuruluşundan önce de, hedefleri gümrük uygulamalarını aşamalı olarak kaldırma ve ticareti tüm dünyada serbestleştirmek olarak tarif edilen GATT anlaşması çerçevesinde bir araya gelen devletler, ticaretin liberalizasyonu yönünde görüşmelerini, çeşitli görüşme turları çerçevesinde sürdürmektedir.

GATS; tüm hizmet alanlarının serbest piyasaya açılması için mevcut düzenlemeleri genişleten ve hukuki işlerlik kazandıran ilk çok taraflı yatırım ve ticaret anlaşmasıdır. Dünya Ticaret Örgütü bu anlaşma için şöyle demektedir: "GATS, sadece sınır ötesi ticaret ve yatırımları kapsamakla kalmayıp; bir hizmetin yerine getirilmesiyle bağlantılı olarak akla gelebilecek tüm sektörleri (hizmet ve mal üretim sektörleri) kapsayan bir "hizmet yatırımları ve hizmet ticareti anlaşmasıdır" .

Dünyayı küreselleştirme çabası içinde olan sistem, bu yönelimini tanımlarken "Bilginin, Mal ve Hizmetlerin, İşgücünün Serbest Dolaşımı Özgürlüğü" nün yeryüzüne hakim olacağını savunmaktadır. Bu tanımın başındaki "sermayenin serbest dolaşımı için varolan her türlü engelin -denetimdir, gümrüktür, doğal yaşamın korunmasıdır, ulusların kendi hukukudur, sağlık eğitim gibi asgari toplumsal haklardır engel olabilecek ne varsa- ortadan kaldırılması amacıyla eksik bırakılmaktadır. Bu "dolaşım özgürlükleri" saldırısıyla, toplumsal yaşamımız ve üniversitelerimizde bizleri nelerin beklediğini şöyle açabiliriz.

Dünya çapında büyüyen işsizler ordusuna, ülkemizde de mühendislerin katılımının artması küreselleşme ideolojisi içerisinde yer alan, "işgücünün serbest dolaşımı özgürlüğü" nün doğal sonucudur. Bu "özgürlüğün" bize ifade ettiği şey; rekabet koşullarına göre belirli sektörler yığılabilen ya da istendiği an hemen işten atılabilen bir yığın olarak görülmektedir. Sitemin zorunlu gelişim yasası, sermayenin gelişme gücü ile emek gücünün gelişmesini aynı nedene bağlar. Eğitimde fırsat eşitliği kaygısı duyulmaksızın, bir gecede kurulan, liseden bozma üniversitelerle amaçlanan; sermayenin dolaşım ve büyüme hızına eş hızda büyüyen yedek sanayi ordusunu okumuş işsizlerle büyütme. Bugün Türkiye'de 6'sı ikinci eğitim olmak üzere 16 üniversitede 22 maden mühendisliği programı yürütülmekte, bu bölümlerde yaklaşık 4.000 öğrenci öğrenim görmektedir.

Bugün ülke planlamasının odağında bulunan DPT'nin mezun olacak maden mühendisi sayısını dikkate almadan yaptığı 5 yıllık kalkınma planında öngördüğü büyüme hızı, geçmiş yıllarda Türkiye'de uygulanan planların başarısı, "Hizmetlerin serbest dolaşımı" ve küreselleşme içinde ülkemize düşen payı dikkate alırsak;

bugünkü işsiz maden mühendisi sayısının ikiye katlanacağı açıktır. Küreselleşmenin yıkıcı yasalarıyla oluşturulmuş dünya pazarında kendisine hiçbir zaman fırsat verilmeyen maden mühendisliği öğrencilerine düşecek pay işsizliktir.

4 - İŞSİZLİK ve MÜHENDİSLERİN DURUMU

Her yıl üniversitelerden 230 bin civarında öğrenci mezun oluyor. Ancak üniversiteyi bitirmek bir iş sahibi olmaya yetmiyor. Beyaz yakalı” işsizler ordusuna her yıl on binlerce üniversite mezunu ekleniyor. Aileler üniversiteye hazırlık için her yıl 2.9 milyar dolar para döküyor. Ancak sınava giren her 100 öğrenciden 77’si üniversiteye giremiyor.

Yapılan araştırmalara göre, 4 yıllık bir üniversite mezununun ailesine maliyeti 28 milyar liradır. 317 bin işsizin toplam maliyeti ise yaklaşık 8 katrilyon 876 trilyon lira olmaktadır. Devletin resmi rakamlarına göre her 3 üniversite mezunundan biri işsizdir. Eğitim konusunda yapılan bir çalışmaya göre 2005 yılında, Türkiye’de 10 bin doktor, 30 bin hemşire, 35 bin ziraat mühendisi, 50 bin mimar ve mühendis, 3 bin veteriner işsiz .

İşsiz üniversite mezunları çiraklık kurslarından medet umuyor. Kurslara devam edenlerin % 77’si üniversite mezunu. İstanbul’da sosyete pazarları olarak adlandırılan işporta tezgahlarında satıcılık yapanların % 80’i üniversite mezunu.

Türkiye’de mühendislik, eğitimi ve istihdamı devlet tarafından planlanmayan bir alandır. DPT rakamlarına göre, 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı Teknik Personel Arzı ve İhtiyacı Projeksiyonu’nda mühendis, mimar ve şehir plancısı toplamı 2005 yılında; arz 376.700, buna karşılık ihtiyaç 350.200 olarak görülmektedir. Bu projeksiyona göre Ziraat ve Orman Mühendisliği’nde arz 73.000, ihtiyaç 49.100 olarak belirlenmiş, Jeoloji ve Jeofizik Mühendisliği’nde, arz 17.500, ihtiyaç 13.300 olarak belirtilmiştir. TMMOB kayıtlarına göre şu anda 170.000’e yakın, mühendislik, mimarlık, şehir plancılığında okuyan öğrenci bulunmaktadır. Son beş yılın ortalamasına baktığımızda her yıl 25.000 civarında öğrenci mezun oluyor. Meslek alanımızla ilgili bölümlere her yıl yeni giriş 35.000 civarındadır.

TMMOB’nin bu araştırmasında; ülkemizdeki eğitim harcamalarına bakıldığında, bir mühendislik diploması için, bir öğrenciye, ilkokuldan diplomaya kadar geçen sürede ortalama 100.000 dolar harcama yapılmaktadır. Biz bir mesleği icra etmek için yetiştiriliyoruz. Ülkemizin sanayileşmesi için, kalkınması için, bilim ve teknolojinin insanla, toplumla kolayca buluşması için bizlere ilkokuldan itibaren yatırım yapılmaktadır. Odamız kayıtlarına göre, 16.000 “maden mühendisi”nin 5.000 işsiz. 100.000 dolar yatırım yapacaksın, bir maden mühendisi yetiştireceksin, ama baştan bileceksin ki, diploma verdiklerinin % 30’luk bir kısmı işsiz kalacak. Böyle bir planlama düşünülemez.

Türkiye’deki mevcut eğitim sistemi “işsiz üniversite mezunları” üretiyor. Türkiye’de 53’ü devlet 24’ü vakıf olmak üzere 77 üniversite bulunuyor. Bu üniversitelerin 71’inde mühendislik bölümleri, 16’sında (6’sında ikili öğretim olmak üzere toplam 22 adet) maden mühendisliği bölümü bulunmaktadır. İstihdam olanakları ve Türkiye’nin ihtiyaç duyduğu meslekler dikkate alınmadan plansızca açılan üniversitelerden her yıl 230 bin civarında öğrenci mezun oluyor.

En gözde meslek sahiplerinden biri olan doktorlar bile işsizlik tehdidi ile karşı karşıya bulunuyor. Ülke genelinde 35 bin ziraat mühendisi işsiz. Bu sayıya her yıl 900 yeni mezun ekleniyor. Jeoloji Mühendisleri Odası'na kayıtlı 10 bin jeoloji mühendisinin % 55'i yani 5 bin 500'ü işsiz. Binlerce "kimyager, fizik, biyoloji, matematik, felsefe, sosyoloji, tarih, psikoloji bölümü mezunu" ile "kimya mühendisi, fizik mühendisi, jeofizik mühendisi, çevre mühendisi ve peyzaj mimarı" da işsiz. Bir iş sahibi olanların çoğu da öğretmenlik, memurluk gibi diploma dışı işler yapıyor. 16.000 "maden mühendisi"nin 5.000 işsiz. Yani meslektaşlarımızın 1/3'ü işsiz.

Türkiye'de beyaz yakalıların işsizliği uzun yıllardır kemikleşen bir olgu haline geldi. Öyle ki, işsiz mühendisler için üretilen "kaldırım mühendisi" tabiri dilimize yerleşti. Üniversite mezunları arasındaki işsizlik öyle bir hale geldi ki, uzun süredir iş bulamayan ve umutlarını yitirenler "İşsiz Mühendisler Derneği", "İşsiz Ziraat Mühendisleri Derneği" bile kurdu. Türkiye çapında 26 şubesi bulunan İşsizler Derneği'nin üyelerinin % 70'i üniversite mezunu.

Pek çok üniversite mezunu iş bulamama kaygısıyla asıl mesleklerinin dışında bir alanda çalışmak zorunda kalıyorlar. 2000 yılı genel nüfus sayımı sonuçlarına göre, Türkiye'de asıl mesleğini yapma oranları bir hayli düşük çıkmıştır. Elektrik ve elektronik teknisyenleri arasında asıl mesleğini yapma oranı % 48, İnşaat Mühendisleri arasında % 65, Elektrik ve Elektronik Mühendisleri arasında % 61, Makina Mühendisleri arasında % 59 ve maden mühendisleri arasında % 43 olarak görülmektedir.

5 - İŞSİZLİK OLGUSU ve DİĞER BOYUTLAR

İşsizliğin beraberinde getirdiği sorunların başında ekonomik güvencenin kaybedilmesi yer almaktadır. Ancak çalışmanın getirdiği maddi ve manevi doyumdan yoksun kalan insan psikolojik olarak da sorunlar yaşar. Ayrıca kaybedilen iş yaşamı, ekonomik anlamda geçim kaynağına bağlı olarak hayat standartlarının düşmesi, ruh sağlığının yanı sıra fiziksel rahatsızlıklara da neden olur. Kişinin yaşadığı sorunlar değişik şekillerde ortaya çıkmaktadır. İşsizliğin kişide anlamı önemli ve hazin sonuçlar yaratmakta, yaşadığı hayal kırıklığı, stres ve saldırgan davranışları çevresini ve aile fertlerini de etkisi altına almaktadır. Kişi umudunu kaybeder ve kendini çaresiz hisseder. Ayrıca;

- Topluma yararlı olma ve işe yarama duygusunun kaybı,
- Belli bir amacın parçası olamamak,
- Ailenin rızkını sağlayan kişi rolünün sona ermesi,
- Bireysel ve sosyal mesleki perspektifin yok olması, bunun yerine sosyal açıdan itilmişlikle karşı karşıya kalma,
- Bir yaşam ifadesi ve bir şeyler yapma ihtiyacının ve tatmin yeri olarak işteki meşguliyetin yitirilmesi,
- Zaman duygusunu ve buna bağlı olarak düzen algısını kaybetmek,
- İş arkadaşlarıyla olan sosyal ilişkilerden yoksunluk ve sosyal çevreyle olan bağların kopması,
- Düzenli aktivitelere katılamamak, gibi durumları da beraberinde getirir.

Gelişmiş toplumlarda, istihdam yalnızca ekonomik açıdan değil, aynı zamanda toplumsal açıdan da önemli görülmektedir. Toplumda, bireyin çalışmak istek ve yeteneğinde olup da işsiz kalması, bir başka ifadeyle çalışma olanağı bulamaması, insan yaşamı üzerinde derin ekonomik, sosyal ve moral etkiler bırakan bir olaydır.

Çalışma yalnızca gelir elde etmenin bir çabası olarak görülmemektedir. Çalışma insanlık için bir yaşam biçimi olarak değerlendirilmektedir. Bir işte çalışma, kişinin kendine güven ve saygı duygusunu geliştirmekte, ona bir değer katmanın gururunu yaşatmaktadır. Çalışma aynı zamanda kişinin topluma ait olma duygusunu güçlendirmektedir. Günümüzde, çalışma bireyin temel haklarından biri olarak düşünülmemekte, çalışma hakkı ve işsizliğin önlenmesi insana verilen değerlerin bir göstergesidir. Öte yandan çalışma hakkı, birey için kendisinin ve ailesinin geçim olanak ve araçlarını sağladığından ötürü yaşama hakkının da bir devamı niteliğindedir.

Çalışma yaşamının güçlüklerine karşın, çalışmak insanların psikolojik sağlıklarını ve gönenclerini olumlu yönde etkilemektedir. Çalışmak kişinin, bir işe yaradığı, toplumda statüsünün olduğu, emeğini değerlendirdiği duygusunu yaşamasına olanak sağlamaktadır. Nitekim bir araştırmada işsiz durumda olan kişilerin psikolojik gönenclerinin önemli düzeyde azaldığı, tekrar istihdam edilmeleri durumunda zihinsel sağlıklarında önemli iyileşmeler olduğu belirlenmiştir. Zihinsel sağlık işsiz kişinin gelecekteki durumunu da etkilediği düşünüldüğünde, çalışmanın birey yaşamında önemi anlaşılmaktadır. Örneğin yapılan bir çalışmada zihinsel sağlığın iş bulma üzerinde önemli olan bir değişken olduğu belirlenmiştir. Başka bir çalışmada ise, işsiz kişilerin daha depresif ve tekrar istihdam edilmesi durumunda daha az depresif oldukları saptanmıştır.

6 - MADENCİLİK SEKTÖRÜ ve İŞSİZLİK

Ülkemiz doğal kaynaklar açısından önemsenir bir potansiyele sahiptir. Buna karşın, ülke ekonomisinde madenciliğin önemli bir yeri olduğunu söylemek maalesef mümkün değildir. Türkiye, üretilen madensel kaynak çeşitliliği açısından, 152 ülke arasında; 29, maden türünde yapılan üretim baz alındığında; 10. sırada yer almaktadır. Ancak üretici ülkelerin dünya pazarı içi payları sıralamasında %16 oranı ile 52. sıradadır. 50 dolayında madensel kaynak üretimi yapılmakta ve bu üretimin yarattığı katma değer büyüklüğü 2-2.5 milyar dolara ulaşmaktadır. Bu değerlerin de GSMH içindeki payı ise %1.3 dolayındadır. Madencilik ve madene dayalı sanayi birlikte düşünüldüğünde oluşan katma değerlerin GSMH içindeki payı %12'yi bulmakta, bu da bu alanda 22 milyar dolarlık bir değer yaratıldığı anlamına gelmektedir.

Özellikle son yirmi beş yıllık süreç içerisinde dünyada; ekonomik, siyasal ve kültürel hemen her alanda son derece hızlı ve derin değişimler söz konusudur. Söz konusu değişimin ardındaki gerçek dinamiğin, ulus ötesi sermayenin kendi "küresel program"ını uygulama ve dünyaya yeni bir biçim verme hevesi olduğu da açıktır.

Ülkemiz yönetimleri, uzunca bir süredir "Yeni Dünya"nın gereklerinden zannederek; planlama düşüncesini tamamen bir kenara bırakmışlardır. Stratejik öngörüyle insan kaynakları planlamasını da göz önüne alan ulusal kalkınma modellerinin geliştirilmesinden vazgeçmişlerdir. Ekonomik kalkınmanın, sanayileşme ve yatırım artışlarına dayalı dengeli bir yapının oluşturulması ile sağlanabileceği gerçeğini göz

ardı etmişlerdir. Ekonomi politikalarının oluşturulması ve yürütümünü tamamen uluslararası finans kuruluşlarının ellerine bırakmışlardır. Bu çerçevede, dış ticaretin serbestleştirilmesinden özelleştirmeye, tarımsal destekleme politikalarından madencilik ve enerji politikalarına kadar çok geniş bir alanın, uluslararası kuruluşlar ile yapılan çeşitli kredi anlaşmalarında yer alan taahhütler doğrultusunda biçimlendirilmesine izin vermişler ve vermeye devam etmektedirler.

Bu durum Dünya madencilik sektöründe de hemen etkisini göstermiştir. Son yıllarda en düşük kârlılık oranına sahip sektörler arasında madencilik de yer almaktadır. Günümüzde yalnızca Almanya'daki kömür ocaklarının üçte ikisi kapanmış durumda ve bunların iyileştirilmesi için 5 milyar dolar gerekmektedir. Polonya'da da kömür ocaklarının üçte ikisi kapanmış, 100 bin kişi işsiz kalmıştır. Çin'de yalnız 2000 yılında 40 bin küçük kaçak işletme ve 250 kadar da devlet madencilik işletmesi kapanmıştır. Güney Afrika'da son birkaç yılda 100 bin işçi işten çıkarılmıştır.

Araştırma raporunda şöyle belirtilmektedir: "Küresel kapitalizmin madencilik sektörü, derin bir bunalımın içinde. Azgelişmiş ülkelere karşı sürdürülen talan saldırısı da bu sektörü ayakta tutacak gibi görünmüyor. Yatırımlar azalıyor. Gelişmiş ülkelerde maden fakülteleri kapanıyor. 1980'lere kadar dünya madenciliğinin ağırlığı ABD, Kanada ve Avustralya gibi gelişmiş birkaç kapitalist ülke ile eski sosyalist ülkelerde iken, yaratılan çevre sorunlarına yükselen karşı çıkışlar ve bu ülkelerde yüksek tenörlü cevher yataklarının azalması, düşen metal fiyatları ve alınması gereken çevre koruma önlemlerinin maliyetinin yükselişi nedeni ile son on yılda bu ağırlık bütünü ile az gelişmiş ülkelere kaydı. Başta Güney Amerika, sonra Afrika, eski sosyalist ülkeler ve Güneydoğu Asya ülkelerinde yoğun bir arama ve işletme kampanyasına girişildi."

Toronto Borsası'nda madencilik sektörünün payı 1995'ten 2000'e, % 20'den % 5'e düşmüştür. Dünyadaki finans kapitalin yalnızca % 1.7'si madencilikte kullanmakta, tek başına General Electric firması ise bu toplamının 1.5 katı bir kaynağı kullanmaktadır. Madenci şirketler, başka endüstrilere kıyasla en düşük kâr payı dağıtan şirketler arasındadır. ABD'nde endüstri kârlılığı kıyaslanan 23 sektör arasında madencilik 21. sırada bulunmaktadır. Diğer endüstrilerin % 35'e varan kârlılıklarına karşı madenciliğin kârlılığı yalnızca % 5,47'dir.

Küreselleşme rüzgarları ve neo-liberal politikaların Türkiye madencilik sektörüne yansımaları, özellikle 1990'lardan itibaren hız kazanmıştır. Bu süreçte, madencilik sektöründe öne çıkan söylem "kamu madencilik kuruluşlarının özelleştirilmesi" olmuş, bu amaçla söz konusu kuruluşlarda gerekli olan yatırımlar yapılmamıştır. Türkiye madencilik sektöründe mülkiyet ve yönetim değişikliklerini gerçekleştirmeye yönelik olarak çeşitli kamu kurumlarında sektörel bölünme, ticarileştirme, şirketleştirme ve özelleştirmeye yönelik uygulamalar birbirini izlemiş, madencilik sektörünün kamu ağırlıklı yapısı özel sermayenin de yerini alabileceği bir rekabet ortamına dönüştürülmeye çalışılmıştır. Sektörde, liberalizasyonu sağlamaya yönelik olarak, şirketler üzerindeki sıkı yasal düzenlemelerin gevşetilmesi, devletin müdahale, düzenleme ve denetimlerinin mümkün olduğu ölçüde kaldırılmaya ya da yumuşatılmaya çalışılması, yasal mevzuatta sık sık yapılan değişiklikler ile sürdürülmüştür.

Sektörün liberalizasyonuna yönelik bu faaliyetlerin sonucunda, gerek maden aramaları gerekse üretimler büyük ölçüde sektöre uğratılmış, Etibank, Maden Tetkik

Arama Enstitüsü (MTA), Türkiye Kömür İşletmeleri (TKİ) ve Türkiye Taşkömürü Kurumu (TTK) gibi uzun yılların birikimini ve potansiyelini içlerinde taşıyan kamu madencilik kuruluşları birer enkaz yığını haline getirilirken yerlerine hiçbir şey konulamamıştır.

3213 sayılı Maden Yasası ile MTA neredeyse özel bir arama şirketine dönüştürülmüş, böylelikle Türkiye, maden kaynaklarını aramaktan vazgeçmiştir. Kamunun maden aramalarından da elini çekmesi gerektiği düşüncesiyle yapılan yeni düzenlemeler sonucu, 1992 yılından itibaren kamu, aramalara kaynak ayırmamış, o tarihten itibaren de ne kamu ne de özel sektör tarafından kayda değer herhangi bir maden kaynağı bulunamamıştır.

1980'li yıllardan itibaren madencilik sektöründe mülkiyet değişimini gerçekleştirmeye yönelik uygulamalar en fazla Etibank'ı etkilemiştir. Söz konusu kurum pek çok parçaya bölünmüş ve her parçası bir yana dağılmıştır. Bugün elinde sadece bor madeni kalan kurum, önümüzdeki günlerde önce özleştirilip, sonra da özelleştirilmek istenmektedir. Bor rezervlerimiz, şüphesiz, ülkemizin en önemli ve kıskançlıkla gözetilmesi gereken doğal kaynaklarından biridir. Sanayi sektörlerinde yapısal dönüşümü ve madencilik sektöründe üretilen hammaddenin katma değeri yüksek nihai ürüne dönüşmesini hedefleyen bilim ve teknoloji politikalarının geliştirilmesi genel olarak madencilik sektörüne olduğu gibi bor madenciliğimize de büyük katkı yapacaktır.

Madencilik sektöründe özelleştirmelerin, sektörün gelişmesini sağlayacağı varsayımı irdelenmeye ve araştırılmaya muhtaçtır. Son yirmi beş yılda edinilen deneyim, özelleştirme söylem ve uygulamalarının sektörün daha da gerilemesine neden olduğu şeklindedir. Olumlu sonucu verecek modeller, ancak ve ancak sorunların ortaya doğru konulabilmesi ile mümkündür. Madencilik sektörünün bugün içinde bulunduğu kriz, gereksiz ve hatalı bir şekilde yaratılan özelleştirme beklentileri ve özelleştirme uygulamalarıdır.

Özelleştirme söylemleriyle zaman yitirmekte, madencilik sektörünün dinamizmi açısından son derece önemli işlevler gören söz konusu kuruluşlar yatırım yapılmamak suretiyle bitirilmekte, yerlerine bir şey konulamamaktadır. Yıllardan beri bu ülkeye katma değer sağlayan, ülke kalkınmasında motor görevi gören bu kuruluşlar topluma bir yük gibi yansıtılmaktadırlar. Benzer politikalarda ısrar etmek sektörün küçülme yönündeki gidişini değiştirmeyecektir. Sorunların çözümü özelleştirme uygulamalarında değildir. Bunun böyle olmadığı her defasında görülmüştür.

Hatalı ekonomi politikalarının madencilik sektörüne yansması, dramatik boyutlarda olmuştur. Özellikle 1985 sonrasında, kamunun madencilik sektörüne yatırım yapmasının engellenmesi, buna karşın oluşan boşluğun, özellikle sektörün içerdiği yüksek riskler nedeniyle özel sektör tarafından da doldurulamamış olması, ülkemiz madencilik sektörünün belirgin bir küçülme/gerileme süreci içerisine girmesine neden olmuştur. Uygulanan politikalar ile, madencilik sektöründe kamu yatırımlarından vazgeçilmiştir. Toplam sabit sermaye yatırımları içerisinde kamunun payı 1981 yılında %4,5 iken 2002 yılında %0,5 olmuş, artacağı varsayılan özel sektör yatırımlarında ise ciddi sayılabilecek bir artış gözlemlenmemiştir.

Madencilik sektörünün ülke ekonomisine katkısı hızla düşmüştür. Sektörün, Gayri Safi Milli Hasılaya katkısı %1,5'un altına gerilemiştir. Sektördeki istihdam 20 yılda 100.000 kişi azalarak yarıya inmiştir. 1980 yılında yaklaşık 200.000 olan madencilik sektörü istihdamı 2002 yılında 100.000'in altına düşmüştür.

Ülkemizin bu süreçten çıkışı, ancak kendi kaynaklarına dayanan sanayileşme ve yatırım anlayışının yaşama geçirilmesine bağlıdır. Uygulanması gereken ekonomik program, halkın refahını yükseltmeyi, gelir dağılımındaki dengesizlikleri gidermeyi ve rant yerine üretimi arttırmayı amaçlamalı ve gerek siyasi gerek yönetsel yapıdaki yozlaşmanın önüne geçebilmelidir.

Diğer tüm mühendislik alanlarında olduğu gibi maden mühendislerinin de istihdam alanları daraltılmış, aldıkları ücretler erozyona uğramış ve çalışma koşulları daha da bozulmuştur. Kamu kesiminde çalışan üyelerimizin ekonomik ve sosyal durumları, eğitim düzeyleri ve üstlendikleri sorumluluklar ile bağdaşmayacak şekilde gerilemiştir. Verilen niyet mektupları'nda belirlenen ücret politikaları sonucunda, mühendislerin aldıkları ücretler yoksulluk sınırının da altına düşmüştür. Özel sektörde çalışan üyelerimizin durumları da bundan farklı değildir. Üyelerimizin aldıkları ücretler insan onuruna yaraşır bir yaşam sürdürmelerine yetecek seviyeye getirilmelidir. Örgütsüz ve ucuz emeğe dayalı istihdam politikalarından vazgeçilmelidir.

Maden mühendisleri ölüm riski altında, sosyal ortamlardan uzak, çok zor koşullar altında çalışmaktadırlar. Ücretler ise son derece azalmıştır. Özellikle uluslar arası rekabet, üretim maliyetleri gibi gerekçelerle ücretli emeğin değeri düşürülmekte, bu düşüşten maden mühendisleri de etkilenmektedir. İnsan onuruna yaraşır bir yaşam standardını sağlamak için maden mühendisliği asgari ücret tarifesi uygulanmalıdır. İşsizlik sorunuyla karşı karşıya bulunan ve bu nedenle ücret rekabetinin en temel unsuru olan genç mühendislerin istihdamı için özel politikalar oluşturulmalıdır.

Ücret konusunda yaşanan bu sorunlara ek olarak, sağlık ve sosyal güvenlik alanında reform adı altında gündeme getirilen yapılanma, sağlığımızı ve sosyal güvenliğimizi tehdit eden bir uygulama haline getirilmiştir. Düşen gelirlere ek olarak, sağlık harcamaları ve sosyal güvenlik primlerini artıran bu "Reform", biz çalışanların üzerine bindirilmiş ek bir yük olacaktır.

Maden Mühendisleri arasında işsizlik ya da mesleğinde bir işte çalışmama oranı oldukça yüksektir. Toplam kitle içerisinde bu oran %36'dır. Ancak, son yıllarda mezun olanlar arasında bu oranın %50'den çok daha fazla olduğu ve işsizliğin giderek hızla arttığı gözlemlenmektedir.

Planlama boyutu içermeyen, ulusal gereksinimlerin karşılanmasını amaçlamayan politikaların sıkıntı veren sonuçlarıyla, pek çok meslek disiplini üyesi gibi, maden mühendisleri de son yıllarda sıklıkla karşılaşmaya başlamışlardır. En verimli yıllarını ve ailelerinin kısıtlı kaynaklarını maden mühendisi olmak için harcayan insanların mezuniyet sonrası karşılaştıkları tablo, gerçekten son derece düşündürücü ve üzücüdür.

Madencilik sektörünün istihdam gereksiniminden daha fazla maden mühendisinin mezun edilmekte oluşu, söz konusu mesleğin değerini de "düşürücü" bir etki yapmakta, maden mühendisliği, ne yazık ki, gençler tarafından giderek daha az tercih

edilen bir meslek disiplini durumuna gelmektedir. Bugün için, ülkemizde yanlış politikalar sonucunda sayıları şişirilmiş hale getirilen Maden Mühendisliği Bölümleri'ne gerçek bir talep bulunmamaktadır. Gençler Maden Mühendisliği Bölümlerini, genellikle, en alt sıralara ve dışarıda kalmamak amacıyla yazmaktadırlar. Yine, maden mühendisliği bölümlerinde okuyan öğrencilerimizin staj sorununun acilen çözülmesi gerekmektedir. Bu yıldan itibaren “diplomalara unvan yazılmaması” uygulaması, belirsizlikleri de beraberinde getirmektedir. Hem bu konuda hem de yetkin mühendislik konularında, üst örgütümüz TMMOB ile birlikte çözüm üretmek öncelikli hedefimiz olacaktır.

Ortaya çıkan “çarpık yapı”nın ivedilikle düzeltilmesi amacıyla; madencilik sektörünün tüm alt sektörlerinde üretim artırılmalı, madencilik faaliyetlerinin her aşamasında, en az bir maden mühendisinin varlığı zorunlu hale getirilmelidir. Madencilik sektöründeki öğretim-eğitim konusunun yeniden ele alınması ve bu plana sektörün gereksinim ve beklentilerinin yansıtılması gerekmektedir.

Aşağıda 2005 yılında madencilik sektörüne ait Çalışma Bakanlığı ve İŞKUR'dan alınan bazı istatistikî bilgiler verilmiştir. Bu tablolardaki rakamlar sektörümüze ait istihdam ve işsizlik konularında bilgiler vermektedir.

Tablo 4 - Yeni Açılan İşyerlerinin Sektörel Dağılımı

SEKTÖRLER	İşyeri Sayısı	Girişim Türü		İstihdam Edilen Toplam İşgücü
		Kamu	Özel	
Tarım	141	9	132	1.110
Sanayi	5.070	13	5.057	62.967
Madencilik ve Taş Ocakçılığı	111	10	101	4.337
Hizmet	7.799	72	7.727	80.340
TOPLAM	13.121	104	13.017	148.754
Top. İçinde Madenciliğin Payı (%)	0,846	9,615	0,775	2,915

KAYNAK : İŞKUR

Tablo 5 - Kapanan İşyerlerinin Sektörel Dağılımı

SEKTÖRLER	İşyeri Sayısı	Girişim Türü		İşine Son Verilen İşgücü		
		Kamu	Özel	Erkek	Kadın	Toplam
Tarım	57	29	28	2.402	476	2.878
Sanayi	1.588	47	1.541	19.389	5.251	24.640
Madencilik ve Taş Ocakçılığı	19	1	18	867	25	892
Hizmet	1.970	69	1.901	20.488	6.874	27.362
TOPLAM	3.634	146	3.488	43.146	12.626	55.772
Top. İçinde Madenciliğin Payı (%)	0,522	0,684	0,516	2,001	0,198	1,599

KAYNAK : İŞKUR

Tablo 6 - İstihdamını Artıran İşyerlerinin Sektörel Dağılımı

SEKTÖRLER	İşyeri Sayısı	Girişim Türü		İşine Son Verilen İşgücü		
		Kamu	Özel	Erkek	Kadın	Toplam
Tarım	180	93	87	11.419	1.914	13.333

Sanayi	4.851	83	4.768	297.723	84.698	382.421
Madencilik ve Taş Ocakçılığı	135	3	132	10.782	668	11.450
Hizmet	5.240	615	4.625	251.244	101.718	352.962
TOPLAM	10.406	794	9.612	571.168	188.998	760.166
Top. İçinde Madencilik Payı (%)	1,297	0,377	1,373	1,887	0,353	1,506

KAYNAK : İŞKUR

Tablo 7 - İstihdamını Azaltan İşyerlerinin Sektörel Dağılımı

SEKTÖRLER	İşyeri Sayısı	Girişim Türü		İşine Son Verilen İşgücü		
		Kamu	Özel	Erkek	Kadın	Toplam
Tarım	57	27	30	3.711	1.488	5.199
Sanayi	1.730	181	1.549	275.558	82.175	357.733
Madencilik ve Taş Ocakçılığı	61	23	38	36.418	485	36.903
Hizmet	1.615	466	1.149	188.468	51.211	239.679
TOPLAM	3.463	697	2.766	504.155	135.359	639.514
Top. İçinde Madencilik Payı (%)	1,761	3,299	1,373	7,223	0,358	5,772

KAYNAK : İŞKUR

Maden mühendisliğinde yaşanan işsizlik, Türkiye'nin tercih ettiği sanayileşme modeliyle doğrudan ilişkilidir. Bu nedenle seksenli yıllarla birlikte sayıları abartılı biçimde artırılan maden mühendisliği bölümleri, bunlardan mezun olanların kısıtlı sayıda olan işletmelerde istihdam edilememesi, mühendislerin kitlesel olarak çalıştığı kamu kurumlarının özelleştirilmesi, kapatılması ve küçültülmesi, özel sektörde hâkim olan ve mühendis gerektirmeyen! Mostra madencilik anlayışı vb. birçok sorun maden mühendisliğinde yaşanan sorunları net bir biçimde ortaya koymaktadır. Bu çalışma birazda buna hizmet edecektir.

Tablo 8 - Maden Mühendisliği Bölümleri Eğitim İstatistikleri

ÜNİVERSİTELER	Prog.	Kuruluş Yılı	Mezun Sayısı*	İş Bulma Oranı (%)*
AFYON KOCATEPE		2002	Bilgi Alınamamıştır	
CUMHURİYET ÜNİ.	I. Öğ.	1986	40-50	50
	II. Öğ.			
ÇUKUROVA ÜNİ.	I. Öğ.	1991	60	20
	II. Öğ.			
DİCLE ÜNİVERSİTESİ		1992	Bilgi Alınamamıştır	
DOKUZ EYLÜL ÜNİ.	I. Öğ.	1971	40	80
	II. Öğ.			
DUMLUPINAR ÜNİ.	I. Öğ.	1993	46	70
	II. Öğ.			
HACETTEPE ÜNİ.		1969	10-15	20-30
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ		1992	15	40
İSTANBUL ÜNİ.		1991	15	40
İSTANBUL TEK.ÜNİ.		1953	30	40-50
KARADENİZ TEK.ÜNİ.		1990	15	20
ORTA DOĞU TEK. ÜNİ.		1960	30	30-40
OSMANGAZİ ÜNİ.	I. Öğ.	1975	Bilgi Alınamamıştır	

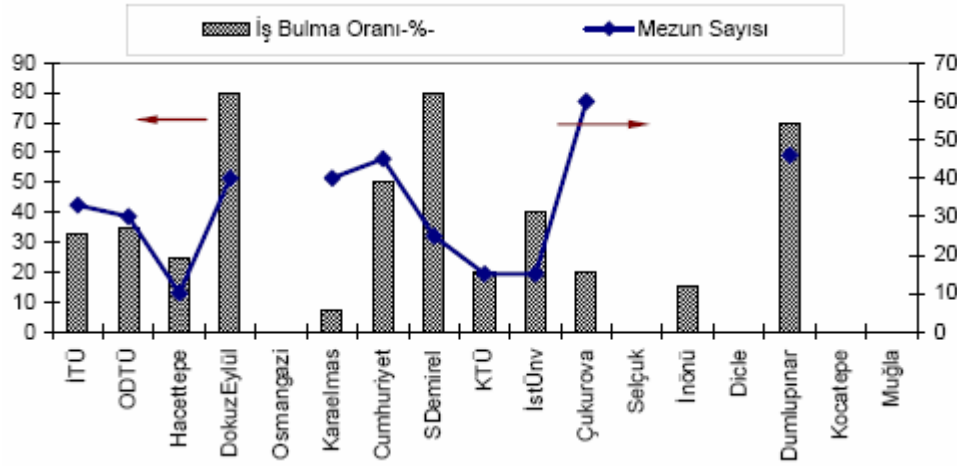

	II. Öğ.		
SELÇUK ÜNİ.		1991	Bilgi Alınamamıştır
SÜLEYMAN DEM. ÜNİ	I. Öğ.	1987	25
	II. Öğ.		
KARAEMLAS ÜNİ.		1982	40
			5-10

* Bölümlerin verdiği rakamlardır.

12 Bölümümüze ait verilere göre yıllık mezun sayısı 381'dir. 4 bölümümüzün mezun sayıları ile birlikte yıllık mezun sayısının 450 dolayında olduğu görülmektedir. Anket soruları kapsamında mezunların iş bulma oranları hakkında yapılan değerlendirmelere göre; bölüm mezunlarının iş bulma oranlarının % 10 ile % 80 arasında değişen büyük bir farklılık gösterdiği anlaşılmaktadır.

Grafik 2 - Maden Mühendisliği Bölümleri Mezun Sayısı / İş Bulma Oranı*

* İş bulma rakamları bölümlerin verdikleri tahmini rakamlardır.

1980 sonrasında, kamunun madencilik sektörüne yatırım yapmasının engellenmesi, buna karşın oluşan boşluğun, özellikle sektörün içerdiği yüksek riskler nedeniyle özel sektör tarafından da doldurulamamış olması, ülkemiz madencilik sektörünün belirgin bir küçülme-gerileme süreci içerisinde girmesine neden olmuştur. Uygulanan politikalar ile, madencilik sektöründe kamu yatırımlarından vazgeçilmiştir. Toplam sabit sermaye yatırımları içerisinde kamunun payı 1981 yılında %4,5 iken 2002 yılında %0,5 olmuş, artacağı varsayılan özel sektör yatırımlarında ise ciddi sayılabilecek bir artış olmamıştır.

Madencilik sektörünün ülke ekonomisine katkısı hızla düşmüştür. Madencilik sektörünün Gayri Safi Milli Hasılaya katkısı %1,5'un altına gerilemiştir. Sektördeki istihdam 20 yılda 100.000 kişi azalarak yarıya inmiştir. 1980 yılında yaklaşık 200.000 olan madencilik sektörü istihdamı 2002 yılında 100.000'in altına düşmüştür.

Ortaya çıkan çarpık yapının düzeltilmesi gerekmektedir. Gelişmekte olan, ancak gelişme düzeyini bir türlü istenilen düzeye çıkaramayan Türkiye'nin, 39 hükümet, 3 askeri darbe, sayısız ekonomik, siyasal ve toplumsal bunalım içeren en çalkantılı 50 yılında, ülkenin ve madencilik sektörünün sorunlarına ilişkin eleştiri ve çözüm önerilerini topluma sunmak gibi güç bir görevi üstlenen Maden Mühendisleri

Odası'nın, bu süreçte, madencilik sektörünün geliştirilmesine yönelik geliştirdiği önerileri aşağıdadır:

a) Temel olarak ekonomik kalkınmaya ve yoksulluğun azaltılarak gelir dağılımının düzeltilmesi hedeflerine yönlendirilen bir "ulusal madencilik politikası" oluşturulmalı ve madencilik sektörünün tüm alt sektörlerinde üretim artırılmalıdır.

b) Her tür ekonomik faaliyette olduğu gibi madencilik faaliyetlerinde de amaç, insanın refah ve mutluluğudur. İnsan onuruna ve emeğine saygı, madencilik faaliyetlerinin planlanma ve uygulanmasında hareket noktası olmalıdır. Kamu yararı öncelikli olarak göz önünde tutulmalıdır.

c) Madencilik sektörünün geliştirilmesine yönelik oluşturulacak tüm amaç ve hedefler ile uygulamalar, her şeyden önce bilimsel ve teknik temeller üzerinde geliştirilmeli, bilimsel bilgi ile desteklenmeyen söylem ya da tasarımlardan uzak durulmalıdır.

d) Madencilik sektörünün tüm alt sektörlerinde üretim artırılmalıdır. Ancak, söz konusu üretimin hedefi dış satım değil, ülke sanayi sektörleri olmalıdır. Madencilik sektörünün ülke kalkınmasındaki kritik önemi, fazla miktarlarda üretilip yurt dışına satılarak döviz elde edilmesinde değil, ancak, yerli sanayiye düşük maliyette ve kaliteli girdi sağlamasındadır. Bu çerçevede, madencilik sektörünün planlanmasında ülke sanayi sektörleri ile entegrasyon ön planda tutulmalıdır.

e) Ülkemizin ihtiyacı olan enerjinin, yerli maden kaynaklarımızdan karşılanması öncelikli hedef olmalıdır. Sanayinin ihtiyacı olan ucuz enerji üretiminin sağlanması ve bu enerjinin sürekli ve güvenilir olması bakımından, yerli maden kaynaklarımızın kullanılması kaçınılmaz bir gerekliliktir. Elektrik enerjisi arz-talep dengesinin sorunsuz sürdürülebilmesi için, ulusal maden kaynaklarımıza öncelik veren, akılcı bir enerji politikası zaman kaybedilmeden oluşturulmalıdır.

f) Maden aramaları uzun yıllardır ihmal edilmiştir. Aramalarla ilgili etkin yasal ve yönetsel yapıların hızla tesisi ve çağdaş teknolojilerin kullanıldığı arama faaliyetlerinin, kamu denetiminde ve mutlaka rasyonel bir stratejik plan çerçevesinde yürütülmesi gerekmektedir.

g) Madencilik sektöründe aramadan uç ürüne kadar her aşamada ileri teknoloji kullanımı amaçlanmalıdır. Üretim ve kaynak performansının iyileştirilmesine ve yeni ürünlerin elde edilmesine yönelik olarak yeni gelişen teknolojilerin kullanımı, bu sektörün ülke kalkınmasına katkısı bakımından kritik önemdedir. Bu nedenle sektörde yüksek teknoloji kullanımı ve üretilmesine yönelik araştırma-geliştirme çalışmalarına öncelik verilmelidir. İleri üretim teknolojilerinin geliştirilmesi ve kullanımı, daha temiz ve daha etkin madencilik süreç ve ürünlerinin temini bakımından önkoşuldur.

h) Gelişmiş teknoloji kullanımı ve yeni madencilik teknolojilerinin geliştirilmesi, sektöre önemli katkılar yapacak yeni fırsatlar yaratacaktır. Bu çerçevede söz konusu teknolojilere uyum sağlayacak ve bunları kullanabilecek iyi eğitilmiş işgücünün varlığı önemlidir. Sektörde teknik eleman istihdamının süratle artırılması, genel verimliliğin artışı bakımından son derece önemlidir. Madencilik faaliyetinin her aşamasında, en az bir maden mühendisinin varlığı zorunlu olmalıdır. Madencilik sektöründeki eğitim ve öğretim konusunun yeniden ele alınması ve sektörün gereksinim ve beklentilerinin yansıtılması gerekmektedir.

i) Ülke madencilik sektörünün en önemli darboğazlarından biri, gerek kamu gerekse özel kuruluşlardaki yönetsel yapıların verimsizliğidir. Bu yapıların verimliliğine yönelik çalışmalar, madencilik sektörünün gelişimi bakımından son derece önemlidir. Söz konusu yapılarda hesap verilebilirlik ve şeffaflık mutlaka sağlanmalıdır.

j) Sektörde pazar araştırması kavramı gelişmemiştir. Bu konunun kapsamlı bir çerçevede yeniden ele alınması, gerek mevcut gerekse gelişen pazarların yakından takip edilerek değişikliklere uygun stratejilerin belirlenmesi gerekmektedir.

k) Çevre faktörü göz ardı edilerek madencilik faaliyetlerinin yürütülmesi, içinde bulunduğumuz yüzyılda mümkün değildir. Sürdürülebilir kalkınma kavramı içerisinde ya madencilik ya çevre dayatması bulunmamaktadır. Madencilğin çevreye etkilerini yadsımak mümkün değildir. Ancak, madencilik sektöründe, çevre dostu teknoloji ve yöntemlerin kullanılması, madencilik süreçlerinde ya da sonrasında çevrenin korunmasına ya da yenilenmesine yönelik önlemlerin alınması, sektörün gelişimini engellemeyecek, aksine genel anlamda sektörün gelişimine yönelik katkıyı yapacaktır.

l) Madencilik sektöründe, toplumu eğitime ve bilgilendirme gereksinimi hızla artmıştır. Madencilik sektörünün ülke kalkınması ve toplumların gelişmesindeki önemi konusunda kamuoyu bilgilendirilmelidir. Toplumun, bir istihdam alanı ve gelir kaynağı olarak madencilğin önemi hakkında eğitilmesi, sektörün gelişmesi bakımından son derece önemlidir.

m) Madencilik sektörünün her alanında, şeffaflık sağlanmalıdır. Sektörde bilgi akışı sağlanmalı, alınan kararlardan toplumun her kesimi bilgilendirilmelidir.

n) Yerel halkın onayını almamış hiçbir ekonomik girişimin ülkeye yarar getirmesi beklenemez. Madencilik sektörüne ilişkin alınacak kararlarda ilgili yöre halkının da katılımı sağlanmalıdır.

o) Toplumsal, ekonomik ve çevresel bakımdan sürdürülebilir bir madencilik sektörünün gelişimi; devlet, sektörde faaliyet gösteren kurum ve kuruluşlar ile demokratik kitle örgütleri ve sivil toplum örgütlerinin yapıcı işbirliği ile mümkündür. Söz konusu tarafların doğrudan katılımları olmaksızın hazırlanacak herhangi bir sektör planının ya da plan uygulamasının başarılı olması mümkün görülmemektedir.

KAYNAKÇA:

1 - ÖNGÜR Tahir, “Küreselleşme Kurumları ve Madencilik İşletmeleri”, IMF, Dünya Bankası Politikaları ve Doğal Kaynaklarımız, TMMOB İstanbul İKK Yayını, 2003

2 - AKKAYA Yüksel, “İşsizlik : Kapitalizmin Hem Vebası, Hem Panzehiri” www.sendika.org, 2007

3 – Dr. A. Ekrem YÜCE, Dr. Erdoğan KAYMAKÇI “Stajlar Ders İçerikleriyle Maden Mühendisliği Bölümleri” TMMOB Maden Müh. Odası III. Maden Mühendisliği Eğitimi Çalıştayı, 2005 Zonguldak

4 - TMMOB Maden Mühendisleri Odası 39. Dönem Çalışma Raporu, 2004-2006

5 - “Geleceğe Silgi: Eğitimli Küskünler Dosyası”, Ankara Ticaret Odası (ATO) Yayını, Ankara, 2005

6 - “Mühendisler, Mimarlar, Şehir Plancıları ve İşsizlik”, TMMOB resmi web sitesi, 15 Ağustos 2005

7 - TMMOB Maden Mühendisleri Odası Madencilik Kurultayı Sonuç Bildirgesi, 03.12.2004, Ankara

- 8** - TC Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu Haber Bülteni, 20 Kasım 2006, Sayı : 184, Sayfa : 1-3
- 9** - "Türkiye'de İşgücü Piyasası ve İşsizlik", Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği Basın Bülteni, 1 Mayıs 2003

Nadir AVŐAROęLU
Maden Mühendisi
Ankara, 2007